

ja ik vast niet
 ester Teun be-
 hooger dan het
 ook om „Uw
 aan altijd weer
 oor hem „Heft-
 eer, nadat zijn
 id.
 rlerig, als zijn
 okkencub Teun
 van de KERK
 en CLUB.
 de meeste in

de club, want
 en gelijk.
 doorzien Teun
 len vaak Davids
 ar niet, zoolang
 ert en tot het
 genade doorheen

id, niet de kerk.
 „Kb.” een inge-
 schrijver, die zich

lets verschrikke-
 er niemand min-
 iet de eerste de
 n „ethisch” een
 ch gereformeerd
 n Prof. Gunning

t in het O. T.,
 lig?” of in het
 aakt, gelijk uw

lezende, kwam
 oor den geest,
 als mijn zoon”
 sende stem had,
 agaan dwingen,
 „maar Hij, die
 as, liet in Zijn
 arwe opgroeien,
 g van „ethisch”

wereld zonder
 ik de heer K.
 13:38; en de
 gezaaid is de
 is de kerk,
 rechtbaar.

de kerken voor
 en zij zich in
 luis gevoelen.
 gereformeerde
 pyatting te zeer
 maken met de
 woord door de
 door de ethi-
 prof. Ravinek
 het gelezen het
 ediger der Gere-
 logie van D.
 en de critiek,
 gmatiek op de
 ay zich aan zelf
 lotte den heer
 brochures van
 Heilige Schrift,
 het referaat van
 over de Ethische
 dus:

ag er voor de
 niging verwacht
 eeft immers ten
 an het ethisch be-
 kerkelijk gebied
 n, zelfs onder de
 thangers van het
 komen. Maar toch
 wat hunne kerke-
 neelen. Men heeft
 de woorden: me-
 l is, zoekt kerk
 h is langs medi-
 beter te zeggen,
 khorstel gezocht
 nt op aankomst,
 neente is, altoos
 chiedo, hoe dan
 „maar dan van
 de handhaving
 ik leven der ge-
 even” wordt en
 droven. Daarvoor
 op allerlei wijze

oort tot herstel
 looven het niet.
 oe te groot. Een
 kan niet bestaan,
 is alleen te ver-
 t in theorie en
 en Christus der
 re ambtsdragers
 ekt, die in leven
 in. Als het daar-
 a, ons van harte

van de ethische

vereeniging geen herstel der Herv. Kerk, maar wij
 dachten van haar gevaar voor die kerk. Waarom?
 Prof. Obbink en Prof. Slotemaker de Bruyne zeggen,
 dat ethisch, confessioneel en vrijzinnig drie gebieden
 zijn, door twee grenzen van elkaar gescheiden. De
 grens tusschen gereformeerd en ethisch zien wij dui-
 delijk, maar de grens tusschen ethisch en vrijzinnig
 niet. Als wij een oogenblik de bekende onderscheiding
 eens mogen maken tusschen rechts- en links-ethischen,
 wat is dan het principieel verschil tusschen een
 rechts-moderne en een links-ethische? Het is ons niet
 helder. En nu vreezen wij, dat, als de ethische ver-
 eeniging haar doel bereikt, en de invloed van het
 ethisch beginsel in de Herv. Kerk versterkt wordt,
 dit voor velen de overgang zal zijn tot de vrijzin-
 nigheid”.

Precies hetzelfde geldt van vele personen in de groep-
 gelkerken.

Over het getuigenis des H. Geestes.

De Dee heeft onlangs gereferoord over het „getuigenis
 des H. Geestes” (het Testimonium Spiritus Sancti in
 verband met onze aanvaarding van de H. Schrift als
 God. Woord. Hierop heeft dr. W. A. v. Es in „Leeuw-
 warder Kb.” eenige critiek geleverd. De meening van
 dr. v. Es wordt wel duidelijk uit onderstaand inge-
 zonden van dr. S. P. Dee, waaraan dr. v. Es een
 plaats gaf in „Leeuw, Kb.”:

Is het Testimonium Spiritus Sancti een ervarings-
 bewijs? Dat is de kwestie, die tusschen ons in ge-
 ding is. U meent die vraag bevestigend, ik meen zo
 zoo bevestigend mogelijk ontkennend te moeten beant-
 woorden.

Om niet langs elkaar heen te redeneeren, dienen
 wij voor alles vast te stellen, wat een ervaringsbe-
 wijs is. En mij dunkt, daar zullen wij het wel over
 eens zijn. Het is volgens Uw eigen omschrijving,
 waarmee ik geheel accoord ga, een bewijs, in dit
 geval voor de goddelijkheid der Schrift, dat aan de
 ervaring is ontleend. M.a.w.: ik sta voor de vraag,
 of de Schrift al of niet het Woord van God is; ik
 raadpleeg mijn ervaring, die ik daartoe voor mijn
 bewustzijn objectieve; zij pleit er voor, gezien de
 ontlekende, voortvloeiende en vernieuwende wer-
 king, die van de Schrift op mij uitgaat; en dus con-
 cludeer ik uit haar (alle bewijs draagt het karakter
 van een syllogisme), dat de Schrift metterdaad het
 Woord van God is.

Heb ik mij nu zoo de werking van het T. S. S.
 te denken?

Nee, zoo juist niet, want Calvin stelt de verze-
 kering door het T. S. S., zooals ik in mijn referaat
 breedvoerig toegelicht heb, vierkant tegenover alle
 bewijsovertuigingen! „Zij is voortreffelijker dan alle re-
 denoering” (I, 7, 4). „Dit blijft derhalve vaststaan,
 dat de Schrift in zichzelf geloofwaardig is en aan
 geen bewijsovertuiging en redeneering mag onder-
 worpen worden” (I, 7, 5). Het T. S. S. draagt een
 onmiddellijk, religieus karakter. Zonder tusschen-
 tredende redeneering of bewijsovertuiging doet het mij
 direct de Schrift als het Woord van God erkennen.
 Het is die werking van den H. Geest op mijn wil,
 waardoor ik, boven alle menschelijk oordeel uitge-
 heven, met onwankelbare zekerheid in Gods wil, en
 in de Schrift als openbaring van dien wil, rust. Na-
 tuurlijk is dit laatste ervaring. En daarop doelen al
 de uitspraken, die U uit Calvin aanhaalt. Maar
 ervaring is nog iets anders dan ervaringsbewijs.
 En bovendien, strikt genomen is deze ervaring het
 T. S. S. zelf al niet meer, maar zijn resultaat: ons
 geloof. Het T. S. S. zelf onttrekt zich aan onze
 waarneming. Het gaat aan het geloof en aan alle
 geloofservaring vooraf. Het is een met de wederge-
 boorte, die in de verborgen zieledeelen zich af-
 speelt. Zooals de wedergeboorte zich tot de beke-
 ring verhoudt, zoo het T. S. S. tot het geloof.

Is dit een zuiver theoretische aangelegenheid, waar-
 mee geenerlei belang is gemoeid? Allermint, zoo-
 als ik in mijn referaat meen te hebben aangetoond,
 immers:

1e, blijft zoo alleen het geloof als onmiddellijk
 zekerheid gehandhaafd, terwijl het op het stand-
 punt van het ervaringsbewijs afgeleide zekerheid
 wordt, de conclusie uit een syllogisme, en daarmee
 feitelijk opbouwt geloof te zijn;

2e, komen zoo alleen object en subject, Woord en
 Geest, beide tot hun recht, terwijl op het stand-
 punt van het ervaringsbewijs op het subject een
 zijdig nadruk gelegd wordt ten koste van het ob-
 ject. De subjectieve ervaring is het primaire, het on-
 middellijk-evidente; ik aanvaard de Schrift, omdat
 (en dan heel licht ook: in zoover!) zij met mijn
 ervaring overeenstemt. En het is dan ook merk-
 waardig, dat juist ethische theologen als Doomer-
 gue (Jean Calvin IV, bl. 67) en Crumier (De H.
 Schrift bij Calvin, bl. 140) het T. S. S. als erva-
 ringsbewijs interpreteren;

3e, blijft zoo alleen ook de christen in zijn geloofs-
 leven gebonden aan 't objectieve Woord, terwijl hij
 op het standpunt van het ervaringsbewijs op zijn
 wisselende geestelijke ervaringen wordt aangewezen
 om van zijn heil in Christus vergewist te worden.

Nu zult U tevens begrijpen, wat mijn bezwaar
 tegen Art. 5 van onze Nederl. Geloofsbelijdenis is.
 Dit n.l., dat het den schijn wekt door zijn herhaald
 „omdat” („dewijl”), dat het T. S. S. objectieve ge-
 loofsgrond is naast het getuigenis der kerk en de
 vervulling der profetieën, terwijl het in werkelijkheid
 subjectief werkende geloofsvoorzaak is en als zoo-
 danig een zekerheid werkt, die absoluut is, onaf-
 hankelijk van enig bewijs, ook al kan ze door be-
 wijzen (en daaronder dan ook 't ervaringsbewijs!)
 worden bevestigd. Wij gelooven, dat de Schrift Gods
 Woord is, niet omdat, maar doordat de H.
 Geest dienaangaande in onze harten getuigenis geeft.

Ik zou het zeer op prijs stellen, zoo U deze toe-
 lichting ook onder het oog Uwer lezers wildet
 brengen, nu U mijn stelling in Uw blad besproken
 hebt.

Op dit ingezonden stuk van Dr. Dee antwoordt Dr. v. Es
 dan weer aldus:

Op den inhoud gaan we zelf nog niet uitvoerig
 in. Bepaalde discussie zou alleen dan mogelijk zijn,
 wanneer ook wij met onze losse aantekeningen op dit
 leerstuk gereed zijn, en zoo beschouwing naast be-
 schouwing, staat. We zien ook uit naar de toelichting
 van de stellingen van Dr. Dee in zijn referaat, waarvan
 het verschijnen in druk in het uitzicht werd gesteld.
 Toch zullen we bij onze volgende aantekeningen
 allicht gelegenheid hebben te laten uitkomen, dat wij
 van het schrijven van Dr. Dee wel hebben kennis ge-
 nomen en er ook die aandacht aan hebben geschonken,
 die het verdient.

Nu slechts een enkele opmerking.

Allereerst constateeren we met voldoening dat ook
 Dr. Dee in dit ons toegezonden schrijven, „de werking
 van den H. G.” die hij als het T. S. S. verstaat, —
 zelfs natuurlijk „ervaring” noemt. Dit is reeds
 heel wat gewonnen. Zoo zijn wij al in de sfeer,
 waarin o.i. dit getuigenis gezien en verstaan moet
 worden. Het is nu maar de vraag, wat men onder
 „ervaringsbewijs” verstaat. Of met andere woorden,
 of men met het „getuigenis” van den H. Geest uit-
 sluitend in de „voluntatieve” sfeer, in de sfeer van
 het willen verkeert, of ook van het kennen. Of
 „ervaring” het begrip van „bewustheid” niet in-
 sluit, en men zoo ook van het uitgangspunt van
 Dr. Dee uit niet vanzelf komt tot een aan de ervaring
 ontleend „bewijs”, al was het maar door het nader
 tot het bewustzijn brengen, een zich rekenschap geven
 van wat men zoo, — toch zeker niet onbewust, —
 ervaren heeft.

Voorts zijn er twee opmerkingen die ons ernstig
 doen twifelen of Dr. Dee met zijn zoeken naar de
 juiste opvatting van het T. S. S. wel op den goeden
 weg is.

Allereerst wanneer hij het T. S. S. met de „weder-
 geboorte” vereenzelvigt. Want de „wedergeboorte” is
 iets van den mensch, d.w.z. wanneer men daar-
 mede bedoelt het wedergehooren zijn. En kan
 dus moeilijk als een getuigenis van den H. G.
 worden beschouwd. Tenzij dat men met wederge-
 boorte de wederbaring bedoelt, de kracht, welke
 van den H. G. uitgaat. Maar wij kunnen niet inzien,
 dat men daarmede anders dan juist alleen door een
 „syllogisme” tot een „getuigenis” van den H. G.
 zou kunnen komen, door een „bewijsovertuiging”, een
 „redeneering”, welke toch volgens Dr. Dee bij het
 T. S. S. is uitgesloten, z.n.: „ik ben wedergeboren”,
 „deze wedergeboorte is van den H. G.”, dus bijv.,
 „de H. G. getuigt daarmee dat de Schrift van
 God is”.

En de andere opmerking betreft de correctie, welke
 Dr. Dee in dit opzicht in Art. 5 onzer Geloofsbelijdenis
 zou willen aanbrengen. Zonder daarmee te zeggen
 dat ook in dit opzicht de artikelen van onze Ge-
 loofsbelijdenis geen andere toelichting en uitwer-
 king behoeven, wil 't er bij ons niet in, dat wij
 in de 20e eeuw beter zouden begrijpen, wat Calvin
 met dit zoo echte „Gereformeerde” Calvinistische leer-
 stuk, als zoolich bedoelde, dan een man als Guido
 de Bres, leerling van Calvin, die, laat ons zeggen,
 plm. 1560, dus onmiddellijk na de laatste uitgave
 van Calvins institutie (1559) en nog bij 't leven van
 den groeten meester (+ 1564) onze Ned. Geloofsbeli-
 denis heeft opgesteld, en de Gereformeerden van dien
 tijd, die met Rome hadden gebroken, en voor wie
 zulk een leerstuk nog anders, althans geheel anders
 gevoelde tegenstellingen opriep, dan voor ons, die er
 alleen een historisch en leerstellig gegeven in zien.

Ter overweging zij dit tweerlei standpunt den gees-
 telijk zulks vermogende aanbevolen.

Religie een zenuwziekte?

In het „Kerkblad voor Bussum” (een afzonderlijke
 editie van „Noord-Holl. Kb.” met afzonderlijken kop en
 deels plaatselijken inhoud voor Bussum) schrijft de J. L.
 v. d. Wolf:

„Onlangs zag ik de aandacht gevestigd op een nieuw
 boekje van Freud.

Allicht hebt ge wel eens eerder van dezen man
 gehoord.

Immers is hij een van de beroemdste geleerden
 onzer eeuw geworden.

Voornamelijk door zijn methode van psycho-analyse,
 volgens welke hij al het zielsbeweeg in den mensch
 te ontleden zoekt.

In bedoeld boekje nu, dat getiteld is: „Die Zukunft
 einer Illusion”, erkent hij nog maar over een beperkte
 ervaring te beschikken, waar het geldt de psychische
 verschijnselen bij den enkelen mensch in zijn ontwik-
 keling van het kind tot den volwassene. Maar uit
 wat hij gezien heeft, concludeert Freud, dat de religie
 met een zenuwziekte moet worden vergeleken, doch
 dat de menschheid deze zenuwziekte wel eenmaal ge-
 heel te boven zal komen, ongeveer op eenzelfde
 wijze, als waarop een kind door zoo'n ziekte heen-
 groeit.

Roeping is daarom bij de opvoeding voortaan alle
 religieuze overwegingen terzijde te laten. 't Is de we-
 tenschap, die ons gelukkig moet maken. Door haar
 toch zal de mensch steeds meer macht verkrijgen.
 En daarom: brengt het kind kennis bij! Natuurlijk
 kunnen tegenspoeden niet steeds ontkomen worden.
 Die moet de mensch dan maar kalmberustend aan-
 vaarden. Tegen den dood zal „waarschijnlijk” ook
 wel geen kruid gewaassen zijn. 't Zij zoo, als hij
 tijdens z'n leven dan toch maar vreugd heeft ge-
 smaakt.

Is het niet allertroost! 't Lijkt wel, of de geschiede-
 nis voor dezen geleerde een gesloten boek is gebleven.
 Hoe vaak is al niet eerder de leuze aangeheven:
 „ontwikkel toch het verstand, bring meerdere kennis
 aan, en ge zult eens zien, hoe gelukkig de menschen
 worden!” Maar telkens als men bij de diepste vragen
 gekomen was, de vragen, waar het nu eigenlijk op
 aankomt, die men op een bevredigende wijze be-
 antwoordt moet hebben, zal men welgemoed z'n levens-

weg kunnen vervolgen, moest de wetenschap, als ze
 eindelijk was, weer met één harer grootste vertegenwoor-
 digers (Du Bois Reymond) verklaren: „Ignoramus et
 ignorabimus, wij weten niet en wij zullen niet weten!”

Is het ook niet opmerkelijk, dat dezelfde eeuw,
 die het boek van Renan „De toekomst der weten-
 schap” zag geboren worden, later opgeschrikt werd
 door het geruchtmakend artikel van een Brunetier
 „Het bankroet der wetenschap”? Buiten Gods bij-
 zondere openbaring moet het ook wel in het leven
 van den mensch donker blijven. De wijsheid, uit
 menschelijke wetenschappen geput, kan ons alleen
 het gemis aan licht doen gevoelen, maar het nooit
 zelf ontleken. Een ander groot psycholoog onzer
 dagen heeft dit ook wel gevoeld. Namelijk de Neder-
 landsche professor Heymans. In zijn brochure „De
 toekomstige eeuw der psychologie” klaagt hij luide
 over den achteruitgang in werkelijke levensvreugde.
 De beroepswisselingen, de echtscheidingen, de steeds
 talrijker wordende zelfmoorden, zoo zegt hij, wijzen
 op een inzinking van het wereldleven. Maar „hoe
 komt dit toch? Steeds sneller en steeds vollediger
 worden onze behoeften bevredigd, en steeds voelen
 wij ons minder voldaan; hoe overvloediger de wel-
 daden der beschaving ons toestroomen, des te leger
 ons leven wordt!” En dan geeft hijzelf, hoewel een
 ongelooft, dit treffende antwoord, dat „de gods-
 dienst uit 't leven weggeworpen wordt en niemand
 iets aangewezen heeft, dat dien godsdienst ver-
 vangen kan”.

Zoo staat de één psycholoog lijnrecht tegenover
 den ander.

Als nu toch heusch de wetenschap ons eens den
 weg tot het geluk afbakenen moest?

Maar Gode zij dank, „wij hebben het profetische
 woord, dat zeer vast is”, en ook de mannen der
 ongelooft wetenschap zouden wel doen, dat ze
 daarop acht hadden, als op een licht, schijnende in
 een duistere plaats!

Onder verwijzing naar wat ons blad hierover schreef
 geef ik ook hier de v. d. Wolfs opmerkingen door.

K. S.

BOEKBESPREKING.

Dr. Ralph Bronkema, „The Essence of Pu-
 ritanism”.

Goes — Oosterbaan & de Cointre. 1929.

Aan de Vrije Universiteit is onlangs gepromoveerd tot
 doctor in de theologie dr. R. Bronkema op een disserta-
 tie, die boven afgedrukt titel voert. Het boek is
 in het Engelsch geschreven en zal daarom voor velen
 van onze lezers gesloten blijven (de auteur is geboor-
 tig uit en woonachtig in Grand Rapids). Maar voor hen
 die de engelsche taal kennen, is kennisneming van
 deze dissertatie alleszins aanbevelenswaardig. In de
 eerste plaats om het onderwerp zelf. Het puritanisme
 is een niet zoo heel gemakkelijk te omschrijven ding;
 de een pleegt in puriteinen alleen maar Calvinisten
 en in Calvinisten alleen maar puriteinen te zien; en de
 ander verwacht puriteinen met pietisten. Niets is minder
 juist. En daarom is een dissertatie over dit onderwerp
 reeds om deze reden een oorszaak van vreugde. Maar
 als tweede reden, waarom ik de bestudeering van
 Dr. Bronkema's werk gaarne aanbeveel, noem ik zijn
 prettige wijze van behandeling en rangschikking der
 stof, zijn duidelijke en degelijke bewerking van het
 materiaal en zijn gereformeerde critiek. Voor de Vrije Uni-
 versiteit is deze dissertatie een eersteek, voor den
 auteur eveneens.

K. S.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweental te:

Wolfaartsdijk: C. M. Huizinga te Scharnegoutum en H. J.
 Kouwenhoven Jr te Leidschendam.
 Zwammerdam: B. E. van Baaren, cand. te Groningen en N.
 J. Hommes, cand. te Nieuw-Buinen.

Beroepen te:

Kampen (vac. wijen J. J. Westerboek van Eerten): P. v. d.
 Sluis te Onstwedde.
 Haastrecht en Pannerden: J. C. A. van Loon, cand. te Den
 Bosch.
 Nijveen en Stadskanaal-Pekelderweg: J. Koppe, cand. te Gro-
 ning.
 Oudebroek: G. Staal te Culemborg.
 Dasselmuider-Grafhorst: R. W. Huizing te Harlingen.
 Zwammerdam: J. Hommes, cand. te Nieuw-Buinen.

Aangenomen naar:

Brussel (Belgie): J. Maaskant te Echtern (Fr.).
 Makkum: H. Kakes, cand. te Zaandam.

Bedankt voor:

Hauwerwyk, Luttichau en Schoondijke: H. Kakes, cand. te
 Zaandam.
 Liessens ca.: D. Feenstra, te Bonger.
 Wageningen: Th. Delleman te Giessem. Oud en Nieuwkerk.

Intrede te:

Arum: S. van Wouwe, cand. Tekst Rom. 1:11—12.

Afscheid van:

Voorschoten: Dr. D. K. Wielinga, Tekst 1 Tim. 3:16.

Overleden:

10 Mei: Dr. J. van Baarsel, pred. te Deventer. 42 jaar.

In memoriam Dr. J. N. Lindeboom.

Vrijdag 11. werd de grafsteen, geplaatst op het graf van
 wijen Dr. J. N. Lindeboom op de Algemeene Begraafplaats
 te Zutphen, onthuld en aan de familie overgedragen, in
 tegenwoordigheid van vele familieleden van den overleden,
 den kerkeraad der Geref. Kerk, benevens tal van belang-
 stellenden.

Predikantsplaatsen.

Naar de „N. Prov. Gr. Cr.” mededeelt, spreekt de Kerkeraad
 der Geref. Kerk te Zwolle zich in beginsel uit voor vestiging
 van een vierde predikantsplaats.